

Gevolgen van de kieshervorming op het partijlandschap in Vlaanderen

Verhaal over zetels, euro's en kartelvorming

Jo Noppe, Marc Hooghe, Bart Maddens

De nieuwe kieswetgeving die van kracht werd bij de federale parlamentsverkiezingen van 18 mei 2003 zorgde voor de meest drastische hervorming van het Belgische kiesstelsel sinds de invoering van het vrouwenstemrecht in 1948. Twee grote vernieuwingen vonden ingang. In de eerste plaats werden de bestaande arrondissementele kieskringen vervangen door grotere provinciale kiesomschrijvingen. Het met de arrondissementele kieskringen verbonden systeem van provinciale lijstenverbinding of apparentering werd afgeschaft. Ook kwam er binnen die grotere kieskringen een kiesdrempel van vijf procent.

Lange tijd was het onzeker of men deze hervormingen ook op Vlaams niveau zou kunnen invoeren. De Vlaamse groenen, die op 18 mei zware klappen hadden gekregen, waren niet geneigd om de vereiste tweederde meerderheid te leveren. Uiteindelijk keurde het Vlaams parlement de vergroting van de kieskringen goed op amper vijf maanden voor de stembusgang. SPA, Spirit, VLD en Vlaams Blok stemden voor, Groen! onthield zich en CD&V stemde tegen. Diezelfde dag nog koppelde de commissie Binnenlandse Zaken van de federale Kamer aan de provinciale kieskringen een kiesdrempel van vijf procent. Op die manier verlopen de komende Vlaamse verkiezingen (13 juni 2004) volgens dezelfde regels als de federale stembusgang van vorig jaar.

In dit artikel willen we nagaan wat de gevolgen zijn van deze ingrijpende hervormingen voor het partijstelsel in Vlaanderen. De Franse politoloog Maurice Duverger verkondigde meer dan een halve eeuw geleden al dat partijen zich onvermijdelijk moeten aanpassen aan de regels van het kiesstelsel en dus ook

Jo Noppe is aspirant van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) - Vlaanderen aan de afdeling Politologie van de KU Leuven.

Marc Hooghe (links) is docent en

Bart Maddens (rechts) hoofddocent aan diezelfde afdeling van dezelfde universiteit.

aan eventuele wijzigingen aan die regels. Hij had het in dat verband enerzijds over de directe, mechanische impact van de nieuwe regels en anderzijds over de meer indirecte, psychologische effecten van de wijzigingen. Met het eerste wou hij duidelijk maken dat als gevolg van de nieuwe regels bepaalde partijen eenvoudigweg zouden verdwijnen of althans niet langer vertegenwoordigd zouden zijn in het parlement. De psychologische effecten houden verband met het feit dat actoren die met die wijzigingen worden geconfronteerd (de kiezers, de leiding van de diverse partijen...) hun gedrag zullen aanpassen. Kiezers kunnen bijvoorbeeld 'strategisch' stemmen en de partij van hun voorkeur de rug toekeren als het er op lijkt dat die het erg moeilijk zal hebben om in het parlement een zetel te halen. De leiding van een bedreigde partij kan het zekere voor het onzekere nemen en een alliantie aangaan met een andere partij of op zoek gaan naar een kartelpartner.

We focussen op de mechanische en psychologische effecten van de recente wijziging van het Belgische kiesstelsel. Daaruit zal blijken dat de directe, mechanische impact van de hervorming vrij beperkt blijft, althans wat de gevolgen voor de parlementaire zetelverdeling betreft. De financiële implicaties zijn heel wat diepgaander. Daardoor heeft de kieshervorming toch een groot psychologisch effect op de strategie van de diverse partijleidingen. De regels inzake partijfinanciering spelen daarin een cruciale rol.

HERVORMING KIESWETGEVING

Sinds 1899 kent België een systeem van evenredige vertegenwoordiging waarbij de zetels

voor Kamer en Senaat toegewezen worden in relatief kleine kiesarrondissementen. Tegelijk bestond voor de partijen de mogelijkheid om lijstenverbindingen aan te gaan (de zogenaamde apparentering) waardoor ze konden deelnemen aan een tweede zetelverdeling op provinciaal niveau. Daardoor werden de zetels ondanks de kleine kiesarrondissementen toch vrij proportioneel verdeeld. Al in 1993-1994

werd een eerste stap gezet in de richting van grotere kieskringen. Voor de Kamer bleven de kleine kiesarrondissementen behouden, maar voor de Senaat behield men slechts twee grote kieskringen: het Nederlandse en het Franse kiescollege.

Bij het aantreden van de paars-groene regering in 1999 werd het duidelijk dat men de Belgische kieswetgeving drastisch wou hervormen. Naast een aantal minder belangrijke elementen spitste het debat zich uiteindelijk toe op de grootte van de kieskringen en de versnippering van het partijsysteem. Volgens de regeringspartijen zouden grotere, provinciale kieskringen meer kansen geven aan 'professionele' politici. Die zouden, in tegenstelling met hun 'lokale' collega's, meer begaan zijn met belangrijke, nationale maatschappelijke vraagstukken en minder of niet met het versterken van hun eigen lokale machtsbasis. Door de hervorming zou ook het ingewikkelde en ondoorzichtige systeem van provinciale lijstenverbinding kunnen afgeschaft worden. De grootste oppositiepartij, CD&V, keerde zich echter tegen de voorgestelde hervormingen. Volgens haar zouden grotere kieskringen de afstand tussen de kiezer en zijn of haar vertegenwoordiger nog meer doen toenemen.

Pas later is men ook beginnen nadenken over

Jo Noppe e.a.

Als de kieshervorming al een effect had op de zetelverdeling in de Kamer, dan is dat volledig toe te schrijven aan de invoering van de kiesdrempel.

de invoering van een kiesdrempel om de historisch gegroeide versnippering van het partijlandschap te verminderen. Niet toevallig gebeurde dit kort na het uiteenvallen van de voormalige Volksunie in twee nieuwe partijen. Oorspronkelijk dacht men aan een dubbele kiesdrempel, zowel op Vlaams als op provinciaal niveau. Ironisch genoeg was het uitgeroemd Spirit - op dat moment nog een onafhankelijke partij - dat er vanuit de Vlaamse regering in slaagde om dat oorspronkelijke voorstel af te zwakken, waardoor enkel de kiesdrempel op provinciaal niveau behouden bleef.

Oorspronkelijk was het de bedoeling dat de keshervorming ook van toepassing zou zijn op de provincies Vlaams- en Waals-Brabant en op het hoofdstedelijk gebied Brussel (dat niet tot een provincie behoort). Daarvoor was een complexe regeling uitgewerkt waarbij de stemmen op Vlaamse lijsten in de tweetalige kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde 'gepooled' dienden te worden met de stemmen in de rest van Vlaams-Brabant. Deze regeling werd echter door het Arbitragehof geschorst en uiteindelijk vernietigd. Als gevolg daarvan bleef het bestaande kiessysteem (inclusief lijstenverbinding op provinciaal niveau) in Vlaams- en Waals-Brabant en in Brussel van kracht.

EFFECT KIESHERVORMING OP PARLEMENTAIRE ZETELVERDELING EN FINANCIËLE SITUATIE PARTIJEN

Men zou kunnen verwachten dat deze twee ingrijpende wijzigingen - grotere kieskringen en kiesdrempel - tegengestelde effecten zouden hebben. Grotere kieskringen leiden normaal gezien tot meer proportionaliteit, een

kiesdrempel vermindert deze laatste. In wat volgt gaan we na wat de effecten waren van deze twee hervormingen op de uitslag van de federale parlementsverkiezingen van 18 mei 2003.

Kamer

Met betrekking tot de zetelverdeling in de Kamer worden drie verschillende simulaties uitgevoerd, respectievelijk gericht op het nagaan van:

- het effect van de kiesdrempel;
- het effect van de grotere kieskringen;
- het effect van de combinatie van beide hervormingen.

Jo Noppe e.a.

Belgische politieke partijen zijn zeer sterk afhankelijk van overheidsfinanciering.

”

In het eerste scenario (SIM 1 in tabel 1) wordt uitgegaan van het vroegere, ongewijzigde kiessysteem. De zetelverdeling in de Kamer werd daarbij berekend op basis van de twintig kleinere arrondissementele kieskringen, inclusief provinciale lijstenverbinding (en uiteraard zonder de kiesdrempel). Het tweede scenario (SIM 2) gaat uit van grotere, provinciale kieskringen, maar zonder kiesdrempel. Het derde scenario (SIM 3) introduceert een kiesdrempel op provinciaal niveau, maar waarbij de zetels worden verdeeld op het niveau van de vroegere, kleinere arrondissementele kieskringen. In Oost-Vlaanderen bijvoorbeeld worden zo enkel die partijen toegelaten tot de zetelverdeling in de drie arrondissementele kieskringen die op provinciaal niveau minstens vijf procent van de stemmen hebben behaald. De resultaten van de verschillende simulaties zijn te zien in tabel 1. De kolom 'Zetels in 2003' geeft de eigenlijke zetelverdeling op basis van de nieuwe kieswet, dus met grotere provinciale kieskringen en de vijf procent-kiesdrempel.

Tabel 1. Resultaten voor de Kamer (150 zetels)

	% stemmen in 1999	Zetels in 1999	% stemmen in 2003	SIM 1	SIM 2	SIM 3	Zetels in 2003
<i>Nederlandstalige partijen</i>							
Agalev	6,99	9	2,47	2	2	0	0
SP.A-Spirit	9,54	14	14,91	23	23	23	23
VLD	14,30	23	15,36	24	24	25	25
VI. Blok	9,87	15	11,59	16	16	18	18
N-VA	-	-	3,06	2	2	1	1
CD&V	14,09	22	13,25	21	21	21	21
VU-ID	5,56	8	-	-	-	-	-
<i>Franstalige partijen</i>							
MR	10,14	18	11,40	24	24	24	24
Ecolo	7,35	11	3,06	4	4	4	4
CdH	5,87	10	5,47	8	8	8	8
PS	10,16	19	13,02	25	25	25	25
FN	1,45	1	1,98	1	1	1	1
<i>Andere</i>	4,68	0	4,43	0	0	0	0
<i>Gallagher-index</i>		3,04		4,76	4,76	5,16	5,16

SIM 1 = oude kieswet: arrondissementele kieskringen, provinciale lijstenverbinding, geen kiesdrempel.

SIM 2 = zetelverdeling op basis van provinciale kieskringen zonder kiesdrempel.

SIM 3 = zetelverdeling op basis van arrondissementele kieskringen, met kiesdrempel.

Zetels in 2003 = nieuwe kieswet: provinciale kieskringen en kiesdrempel.

Gallagher-index = index van proportionaliteit: hoe lager, hoe hoger de proportionaliteit van de zetelverdeling in vergelijking met de stemmenpercentages van de verschillende partijen.

Meest opvallend is het beperkte effect van de nieuwe kieswet op de zetelverdeling in de Kamer. Vergeleken met de oude kieswet (SIM 1) zouden slechts drie op de honderd vijftig Kamerzetels aan een andere partij zijn toegevoegd: zonder de nieuwe kieswet zou Agalev twee zetels hebben behaald (tegenover nul mét de nieuwe kieswet), de N-VA één extra zetel. Het is het Vlaams Blok dat, dankzij de kieshervorming, twee zetels gewonnen heeft, de VLD één. Opmerkelijk: alle drie de zetelverschuivingen zijn terug te vinden in

Vlaanderen. In het Waalse landsgedeelte zou geen enkele zetel aan een andere partij zijn toegekomen.

Dat het effect van de kieshervorming zo beperkt is, zou kunnen te maken hebben met de uiteenlopende effecten van de twee belangrijkste wijzigingen: terwijl de grotere kieskringen leiden tot meer proportionaliteit, doet de kiesdrempel dit effect teniet. Om na te gaan of beide elementen elkaar opheffen, gebeurden de simulaties 2 en 3.

In simulatie 2 (SIM 2) wordt nagegaan wat de zetelverdeling zou zijn geweest als er wel grotere kieskringen waren ingevoerd, maar geen kiesdrempel. De resultaten zijn frappant: de zetelverdeling zou precies dezelfde zijn geweest. Het effect van grotere kieskringen op de zetelverdeling van de verschillende partijen is dus onbestaande. Men kan dit zien als een indirect bewijs van de effectiviteit van de vroegere provinciale lijstenverbinding of apparentering. Door dat systeem vond de eigenlijke zetelverdeling tussen de partijen niet op arrondissementeel, maar op provinciaal niveau plaats. De invoering van de provinciale kieskringen heeft hieraan dan ook niets gewijzigd. Het enige dat door de hervorming wel veranderde, is de doorzichtigheid van het systeem, zowel voor de partijen en de politici zelf als voor de kiezers.

Het lijkt er met andere woorden op dat de wijzigingen in de zetelverdeling louter zijn toe te schrijven aan de kiesdrempel. En inderdaad, simulatie 3 toont aan dat de kleinere partijen N-VA en Agalev als gevolg ervan respectievelijk één en twee zetels verloren hebben. In de provincie Antwerpen (met 24 te verdelen

zetels de grootste kieskring van het land) zou de 4,50% van Agalev en de 4,38% van de N-VA voldoende zijn geweest voor een zetel. In Oost-Vlaanderen (20 zetels) zou Agalev met 4,52% van de stemmen een zetel hebben behaald. In de negen andere kieskringen zorgde de drempel niet voor wijzigingen. Door het kleinere aantal te verdelen zetels dienden de partijen in elk geval meer dan 5% van de stemmen te halen om daar een zetel in de wacht te slepen.

De verschillende simulaties leiden zo tot een

duidelijke conclusie: als de keshervorming al een effect had op de zetelverdeling in de Kamer, dan is dat volledig toe te schrijven aan de invoering van de kiesdrempel. De vergroting van de kieskringen maakte in deze geen enkel verschil. Daarbij dient evenwel voor ogen gehouden dat het totale effect van de keshervorming zeer beperkt is gebleven: slechts drie zetels zouden anders zijn toegevoegd.

Senaat

De wijzigingen aan het kiesstelsel waren voor de Senaat minder drastisch dan voor de Kamer. Het ging in hoofdzaak om de invoering van een kiesdrempel van vijf procent op het niveau van de twee kiescolleges. De kieskringen werden niet gewijzigd. Als gevolg daarvan kan er enkel vergeleken worden tussen een systeem mét respectievelijk zónder kiesdrempel (tabel 2 - pag. 10).

Opnieuw tonen de resultaten aan dat het effect van de keshervorming slechts minimaal is. Agalev en de N-VA zouden een senator hebben gehaald. De VLD en CD&V zouden er, met de oude kieswet, één verloren hebben. Bij

de Franstalige senatoren heeft de keshervorming niet geleid tot wijzigingen.

Partijfinanciën

Hierboven bleek het beperkte mechanische effect van de keshervorming op de zetelverdeling van de partijen in Kamer en Senaat. Maar ze heeft wel diepgaande gevolgen voor de financiële situatie van een aantal partijen. Belangrijk daarbij is dat de Belgische politieke partijen zeer sterk afhankelijk zijn van overheidsfinanciering. Ter illustratie: in de periode

Jo Noppe e.a.

Opvallend is dat het bij de kartelvorming duidelijk de partijleiding is die zowel bij Spirit als bij de N-VA de voortrekkersrol heeft gespeeld.

”

Tabel 2. Resultaten voor de Senaat (40 rechtstreeks verkozen senatoren)

	% stemmen in 1999	Zetels in 1999	% stemmen in 2003	SIM zonder drempel	Zetels in 2003
<i>Nederlandstalige partijen</i>					
Agalev	7,08	3	2,46	1	0
SP.A-spirit	8,88	4	15,47	7	7
VLD	15,37	6	15,38	6	7
VI. Blok	9,41	4	11,32	5	5
N-VA	-	-	3,06	1	0
CD&V	14,74	6	12,71	5	6
VU-ID	5,13	2	-	-	-
<i>Franstalige partijen</i>					
MR	10,57	5	12,15	5	5
Ecolo	7,40	3	3,19	1	1
CdH	6,03	3	5,54	2	2
PS	9,65	4	12,84	6	6
FN	1,50	0	2,25	1	1
<i>Andere</i>	4,24	0	3,63	0	0
<i>Gallagher-index</i>		2,72		2,67	4,41

Opmerking: de vijf procent-drempel wordt berekend op basis van de twee kiescolleges. Zo behaalde Ecolo bijvoorbeeld minder dan vijf procent van de stemmen in het gehele rijk, maar meer dan vijf procent in het Franse kiescollege.

SIM zonder drempel = oude kieswet: zetelverdeling zonder kiesdrempel.

Zetels in 2003 = nieuwe kieswet: zetelverdeling met kiesdrempel.

Gallagher-index = index van proportionaliteit: hoe lager, hoe hoger de proportionaliteit van de zetelverdeling in vergelijking met de stemmenpercentages van de verschillende partijen.

2001-2002 waren de partijen voor gemiddeld 77% van hun budget afhankelijk van de overheid.

Omdat partijen pas een federale overheidsdotatie krijgen als ze zowel in de Kamer als in de Senaat een vertegenwoordiger hebben,⁽¹⁾ speelden na 18 mei én Agalev én de N-VA die kwijt. Op basis van de uitslag van 18 mei zou het concreet gegaan hebben om 630.000 euro per jaar voor de N-VA en 530.000 euro per

jaar voor Agalev. Ook de vergoedingen die beide partijen in Kamer en Senaat ontvingen om een eigen fractiesecretariaat te kunnen inrichten (bovenop de overheidsdotatie) zijn weggevallen. Als gevolg van een en ander waren beide partijen verplicht een aanzienlijk aantal personeelsleden te ontslaan, wat hun respectieve organisatie uiteraard sterk ondermijnt. Tot 13 juni 2004 kunnen de N-VA en Agalev (ondertussen omgevormd tot Groen!) nog rekenen op een vergelijkbare dotatie en

fractievergoeding van het Vlaams parlement. Maar het hangt natuurlijk van de verkiezingsuitslag op 13 juni af of ze ook in de toekomst nog op deze middelen zullen kunnen rekenen. Het is deze financiële aderlating die de N-VA en Groen! onder aanzienlijke druk hebben gezet om de vorming van een kartel met respectievelijk CD&V en SP.A te overwegen. De N-VA heeft uiteindelijk deze stap gezet, Groen! vooralsnog niet.

PSYCHOLOGISCHE IMPACT VAN DE KIESHERVORMING

Zoals al gezegd, ging Maurice Duverger er vanuit dat hervormingen aan het kiesstelsel naast directe, ook belangrijke psychologische effecten kunnen hebben op de actoren die er mee geconfronteerd worden. Kiezers kunnen 'strategisch' stemmen, waarbij ze zich afkeren van de partij van hun voorkeur als men verwacht dat die het zeer moeilijk zal hebben om een zetel te halen. De leiding van een partij die zich door de keshervorming bedreigd voelt, kan haar electorale strategie aanpassen en bijvoorbeeld de vorming van een kartel of de alliantie met een sterkere partner overwegen. De wijze waarop de diverse betrokken actoren gereageerd hebben op de keshervorming in de maanden voor en na 18 mei 2003 geeft ons enkele eerste aanduidingen van de manier waarop het Belgische partijsysteem zich heeft aangepast aan de recente keshervorming.

Vóór 18 mei

In de maanden voor de stembusgang op 18 mei 2003 waren het vooral Spirit en de N-VA die zich zorgen dienden te maken over de invoering van een kiesdrempel. Het was dui-

delijk dat het voor beide partijen erg moeilijk zou zijn om op eigen kracht over de vijf procent-drempel te geraken. Ze reageerden echter opvallend verschillend op deze uitdaging.

Spirit zwakte haar regionalistisch programma af en benadrukte haar open, jong en progressief imago. Aldus profileerde ze zich als een ideale partner voor de SP.A waar de nieuwe leiding zich voluit richtte op de modernisering van de partij. SP.A en Spirit partijen kwamen vrij snel tot een akkoord over de vorming van een electoraal kartel voor de verkiezingen van

18 mei, vooral nadat de SP.A Spirit garandeerde dat zij mocht rekenen op minstens vijf zetels in de nieuw gekozen Kamer. Bij het begin van de campagne werd benadrukt dat het ging om een louter electoraal kartel en dat beide partijen hun onafhankelijkheid zouden bewaren. Maar deze boodschap verdween meer

en meer naar de achtergrond naarmate de campagne vorderde. Sinds de verkiezingen van 18 mei vormen SP.A en Spirit één fractie in zowel Kamer als Senaat en het valt af te wachten in hoeverre Spirit op langere termijn als onafhankelijke partij zal blijven bestaan.

De N-VA koos voor de tegengestelde strategie. Hoewel men zich realiseerde dat het zeer moeilijk zou zijn om de kiesdrempel te halen, werd beslist het radicaal Vlaams programma te blijven benadrukken en als onafhankelijke partij naar de kiezer te gaan. De N-VA maakte van het halen van de drempel zelfs haar belangrijkste campagne-*issue* via de slogan "De N-VA erin". Op die manier liet zij uitschijnen dat de meerderheidspartijen de drempel speciaal hadden ingesteld om de N-VA, en de andere kleine(re) partijen, uit het partijsysteem te weren.

Jo Noppe e.a.

Spirit en N-VA reageerden opvallend verschillend op de uitdaging om over de vijf procent-kiesdrempel te geraken.

”

Uiteindelijk werd Agalev het grootste slachtoffer van de kiesdrempel. In de maanden voor 18 mei had de groene partij echter helemaal geen rekening gehouden met de mogelijkheid dat zij onder de 5% zou zakken. Integendeel, in de herfst van 2002 had zij zelfs gestemd voor de invoering ervan. Bij de parlementsverkiezingen van 1999 haalde Agalev nog 10,6% van de stemmen en hoewel verwacht werd dat ze na haar eerste regeringsdeelname een aanzienlijk deel van haar aanhang zou verliezen, hield niemand er rekening mee dat ze op 18 mei onder de drempel zou terechtkomen. Opiniepeilingen in april 2003 gaven Agalev nog 7% van de stemmen.

In Franstalig België was de situatie minder ingewikkeld. Verwacht werd dat enkel het extreem-rechtse *Front National* onder de drempel zou kunnen zakken. Het was evenwel duidelijk dat geen enkele andere partij gesprekken over eventuele samenwerking zou beginnen.

Uitspraak van de kiezer

Hebben de kiezers hun stemgedrag op 18 mei laten beïnvloeden door de kieshervorming? Een vraag die voorlopig moeilijk te beantwoorden valt. Op het eerste gezicht echter lijkt de drempel de kiezers er niet van te hebben weerhouden ook op kleine(re) partijen te stemmen. Maar voor een definitief antwoord op de vraag of een aanzienlijk aantal kiezers op 18 mei 'strategisch' heeft gestemd, is het wachten op meer diepgravende *survey data*. Wat we wel al kunnen, is focussen op een aantal kieskringen met een relatief beperkt aantal te begeven zetels. Hoe minder zetels er in een kieskring te verdelen zijn, hoe moeilijker het voor een partij wordt om een eerste zetel te bemachtigen. Men zou daarom kun-

nen verwachten dat een kiezer niet stemt voor de partij van zijn of haar voorkeur in een qua aantal zetels kleinere kieskring (bijvoorbeeld de Limburgse kieskring voor de Kamer: 12 zetels), maar dat wel doet in een grotere (bijvoorbeeld het Nederlandse kiescollege bij de senaatsverkiezingen: 25 zetels). Uit onze berekeningen blijkt dit echter niet het geval te zijn. In de kieskringen met weinig te begeven zetels werd in minstens even grote mate op kleine partijen gestemd. We beseffen dat hieruit slechts zeer voorlopige conclusies kunnen worden getrokken. Verder onderzoek zal een en ander nog verder moeten uitspit-ten.

Na 18 mei

Op 18 mei 2003 moest Agalev een erg zware nederlaag incasseren. Haar vertegenwoordiging in het federale parlement werd volledig weggeveegd. Voor de eerste keer sinds 1981 zijn de Vlaamse groenen niet meer vertegenwoordigd in Kamer of Senaat. Van zodra de omvang van de nederlaag duidelijk werd, barstte binnen de partij het debat over de te volgen strategie in alle hevigheid los. Sindsdien is de discussie over electorale samenwerking al dan niet met het kartel SP.A-Spirit niet meer gestopt. Eind juni 2003 besliste het partijcongres van Agalev toch op eigen kracht verder te gaan. De deur voor samenwerking bleef wel op een kier: in die regio's waar de partij weinig of geen kans maakte om de drempel te halen, konden de regionale leiders zelf beslissen tot een alliantie met de SP.A. Vooral in Limburg leidde dit tot verregaande gesprekken tussen de twee partijen. Een door de Limburgse regio goedgekeurd alliantie-akkoord - onderhandeld door groen boegbeeld Ludo Sannen en zelfs door de nationale partijleiding - werd echter

in november 2003 door een tweede nationaal partijcongres afgewezen. Dit leidde tot een openlijke splitsing van de partij in Limburg en het aftreden van Vlaams minister Sannen. In Limburg vormt hij nu, samen met een aanzienlijke groep groenen, bij de komende Vlaamse en Europese verkiezingen alsnog een 'kiesvereniging' met SP.A-Spirit.

Op het congres van november 2003 werd verder beslist Agalev om te dopen tot Groen!. Ook werd de onafhankelijke koers van de partij opnieuw bevestigd en een nieuwe leiding aangeduid. Een aantal groene mandatarissen heeft inmiddels - ook buiten Limburg - de stap naar SP.A-Spirit gezet.

Ook de N-VA leed op 18 mei een behoorlijke nederlaag. Enkel partijvoorzitter Bourgeois slaagde erin een kamerzetel te bemachtigen. Doordat geen senaatszetel werd behaald, verloor de partij haar federale overheidsdotatie. De nederlaag was des te pijnlijker aangezien de oud-VU-collega's van Spirit - via hun kartel met de SP.A - zes kamerzetels, een senator en een federaal ministerambt in de wacht wisten te slepen. In de zomer van 2003 vonden tussen de N-VA en CD&V op hoog niveau intensieve gesprekken plaats over een eventuele electorale samenwerking bij de komende Vlaamse en Europese verkiezingen. Begin september bleek echter dat die op een mislukking waren uitgelopen. De leiders van beide partijen waren bij de toelichting van het waarom allesbehalve lief voor elkaar. Al dan niet toevallig liet de VLD in die periode weten na te denken over de mogelijkheid om de wet op de partijfinanciering aan te passen, waardoor de N-VA alsnog een federale over-

heidsdotatie zou kunnen krijgen. Kort na het mislukken van de gesprekken met CD&V besliste de partijraad van de N-VA om onafhankelijk naar de Vlaamse en Europese verkiezingen van 13 juni 2004 te gaan.

Begin februari 2004 wijzigde de situatie echter vrij plots. Een peiling voorspelde een goede uitslag voor CD&V, maar zag de N-VA niet boven de kiesdrempel uitkomen. De top van beide partijen maakte een goede week later op een gezamenlijke persconferentie de verraste buitenwereld bekend dat alsnog een akkoord over een gezamenlijk verkiezingskartel was bereikt.

Jo Noppe e.a.

Het lijkt er op dat de deur goed op slot zit voor nieuwe politieke formaties die zich in de toekomst zouden willen aandienen.

”

Opvallend is dat het bij de kartelvorming duidelijk de partijleiding is die zowel bij Spirit als bij de N-VA de voortrekkersrol heeft gespeeld. Blijkbaar is de leiding er zich goed van bewust hoezeer de nieuwe kiesregels de overlevingskansen van de eigen

partij hypothekeren. Ook bij Groen! is het de partijleiding die in eerste instantie de deur voor een regionaal kartel openhield. Het zijn de leden geweest die uiteindelijk hun eigen topmensen (een Vlaams minister en in tweede orde ook de nationale partijleider) hierin terugfloten.

BESLUIT

De recente keshervorming heeft een aantal kleine(re) partijen behoorlijk in de problemen gebracht. Het lijkt er bovendien op dat de deur goed op slot zit voor nieuwe politieke formaties die zich in de toekomst zouden willen aandienen. Wat vooral opvalt, is dat in dit alles vooral geld een belangrijke rol speelt. De keshervorming heeft door haar financiële

implicaties de overlevingskansen van een aantal partijen ingrijpend verkleind. De overheidsdotatie vormt voor de betrokken leidinggevenden een heel krachtige stimulans om zich aan de nieuwe kieswetgeving aan te passen en de electorale strategie drastisch om te gooien.

Spirit heeft als eerste deze stap gezet en was hierin via het kartel met SPA zonder meer zeer succesvol. Vraag is echter in hoeverre de partij op langere termijn haar autonomie zal kunnen bewaren.

Ook de N-VA bezweek uiteindelijk onder de druk. De peilingen lijken het kartel CD&V-N-VA voorlopig in ieder geval de wind in de zeilen te geven.

Enkel Groen! weerstond vooralsnog aan de interne en externe druk en zal op 13 juni aanstaande als onafhankelijke partij naar de kiezer trekken.

BEKNOPTE BIBLIOGRAFIE

Duverger, M. (1951), *Les partis politiques*, Armand Colin, Paris.

Hooghe, M. (2003), Electoral Reform in Belgium: Proportionality or Mediated Politics?, *Representation. Journal of Representative Democracy*, 39(4), pp. 264-269.

Hooghe, M., Noppe, J. & Maddens, B. (2003), The Effect of Electoral Reform on the Belgian Election Results of 18 May 2003, *Representation. Journal of Representative Democracy*, 39(4), pp. 270-276.

Noppe, J., Wauters, B. & Fiers, S. (2004), Ingrijpende hervorming of storm in een glas water?, *Samenleving en Politiek*, 11(3), pp. 4-13.

(1) Het wetsvoorstel van de N-VA om deze bepaling af te zwakken en te wijzigen in een vertegenwoordiger in Kamer OF Senaat, werd vooralsnog niet goedgekeurd (situatie einde maart 2004).